

Adana Ekonomisi Üzerine Bir Çalışma[♦]

A Study on The Economics of Adana

Kayahan TÜM¹

ÖZET

Bu çalışmada Adana ekonominin geleceği incelenmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili geçmiş çalışmalar göz önünde bulundurularak yapılan inceleme sonucunda Adana ekonominin son dönemlerde potansiyelinin çok altında bir performans gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun altında yatan birçok sebep olmakla birlikte göç olgusunu birinci sebep olarak gösterebiliriz. Çünkü göç olgusu bir kenttin sanayisini, ticaretini, kültürünü olumsuz yönde etki ettiği gibi, sayısının ağırlığına göre homojenliğini ve modern bir kent dokusunun oluşumunu da engeller. Son dönemlerde yaşanan göçler nedeniyle kent gerek ekonomik gerekse de sosyal açıdan çok ciddi olumsuzluklarla karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, doğru strateji ve politikaların izlenmesi durumunda Adana kenti özellikle tarım, ticaret ve hizmet alanlarında önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyele Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin kente katacağı katma değer ilave edildiği takdirde kent geçmişte kaybettiği gücü yeniden kazanması muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Adana, Ekonomi, Bakü-Ceyhan Tiflis Projesi

ABSTRACT

The object of this study is to evaluate the future of Adana's economy. The investigation with regard to the previous studies indicates the performance of Adana's economy as far below potential in recent periods. With several factors kept in mind, the primary cause can be stated as the phenomenon of migration. Migration not only affects the industry, trade, culture of a city negatively, but also restrains the homogeneity with respect to the number and the formation of a modern urban texture. Due to the recent migrations, Adana was faced with very serious problems in terms of both economic and social aspects. Despite all these adversities, if the proper strategy and policies are conducted, Adana has the significant potential in agriculture, trade and service sectors. In the case of the addition of the value added generated by the Baku-Tbilisi-Ceyhan project to this potential, the city is likely to regain the power lost in the past.

Keywords: Adana, Economy, Baku Tbilisi Ceyhan project

[♦] Bu çalışma Adana Ticaret Odası tarafından düzenlenen "Adana Ekonomisi Geleceğini Arıyor!" isimli makale yarışmasında birincilik ödülü almıştır.

¹ Öğretim Görevlisi, Çukurova Üniversitesi, Ceyhan Meslek Yüksekokulu, Ceyhan/ADANA,
E-mail: ktum@cu.edu.tr

1. Giriş

Her dönem Türkiye'nin en önemli kentlerinden biri olan Adana geleceğini tartışıyor. Ülke ekonomisinde her dönemde ticaretin başkentlerinden biri, tarım üretimiyle ülkeyi besleyen, tarımdan sanayiye geçişin yaşandığı ilk kent Adana artık kan kaybediyor. Cumhuriyet tarihinde ilk fuarın gerçekleştiği, ilk özel bankaların kurulduğu bu topraklar, yanlış politikalar ve bu topraklara özgü yaşam anlayışıyla kaybettiği gücü yeniden kazanmaya çalışıyor. Adanalılar nasıl olsa kendi başlarına halleder anlayışı ile yılların ihmali tüm olumsuzluklara rağmen aşmaya çalışıyor. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ticaretin, tarımın ve tekstilin başkenti yeni ufuklara açılmak üzere doğum sancısı çekiyor.

"Adana Ekonomisi Üzerine Bir Çalışma" isimli bu makalede yaşanan bu arama sürecinde durum tespitinden hareketle öneriler içermektedir. İlk bölümde mevcut durum analiz edilmiş, ikinci bölümde sorunlar tespit edilmeye çalışılmış son bölümde ise öneriler sunulmuştur.

1-Adana İlinin Mevcut Durum Analizi

1.1.Mevcut Durum: Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi² sıralamasında sekizinci sırada yer alan Adana, Türkiye'nin en gelişmiş illerinden biri olmasına rağmen son yıllarda ekonomik anlamda arzu edilen düzeyin gerisinde kalmış, nisbi olarak geçmişteki konumundan geriye düşmüştür. Bu kısımda Adana'nın sosyal ve ekonomik göstergeler yardımıyla mevcut durumunu ve sahip olduğu güçlü ve zayıf yanlar göz önüne serilmeye çalışılacaktır.

Tablo-1.Adana İli İle İlgili Genel Göstergeler

	Adana	Türkiye	Adana/Türkiye (Yüzde)
Nüfus (Milyon)	1,85	67,8	2,7
Yüz Ölçümü(Bin Kilometrekare)	14,1	781,4	1,8
Sosyo Ekonomik Gelişimlik sırası	8	-	-
Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarı	2.339	2.146	9,1
Şehirleşme Oranı (Yüzde)	75,6	64,9	-

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2000, 2001 ve Devlet Planlama Teşkilatı 2003'den yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

2000 yılı verilerine göre ilin nüfusu (ilçeler dâhil) yaklaşık 1.850.000'dir. İl nüfusu, ülke nüfusun yaklaşık % 2,7'sini oluşturmaktadır. Nüfusun yaklaşık 1,3 milyonu il merkezinde, geri kalan kısmı ise ilçelerde yaşamaktadır. İlin nüfus artış oranı ise ülke

² DPT,"İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", Dpt yayınları, Ankara, 2003.

ortalamasının altındadır. Bilindiği üzere il nüfusunun artmasında belirleyici en önemli faktör ilin dışardan aldığı göçtür. Daha önce Adana hakkında yapılan çalışmalarda nüfus için saptanan önemli bulgulardan bir tanesi nüfusun genç olmasıdır. Adana Güçbirliği Vakfı'nın 1999 yılında yayımlandığı ''*Sosyo Ekonomik Rapor*'' adlı kitap da nüfusun %67'sinin 0-29 yaş grubuna dâhil olduğu belirtilmiştir. Nüfusun genç, dinamik ve yeniliklere açık olması ilin gelişmesi için güçlü yanlarından birisini oluşturmaktadır. Ancak nüfusun genç olması beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Örneğin Adana'daki bu genç nüfusun eğitim durumu incelendiğinde kent yöneticileri, özel sektör ve sivil toplum örgütlerince üzerinde ciddi olarak düşünmesi gereken önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Adana üzerine yapılan çalışmalarda eğitim konusunda ilin geri kalmış olduğu vurgulanmış, bu durum DPT'nin göstergelerine de yansımıştır (DPT, 2003). Bu verilere göre Adana, okur-yazarlık oranında 81 il içerisinde 40'inci, toplam kadın nüfusu içerisinde okuryazar kadın oranı açısından 37'nci sıradadır. Kalkınmada beşeri sermayenin rolü düşünüldüğünde bu durum kent için ciddi zayıflıktır.

Adana, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasında 8. il olmasına rağmen ilçeler bazında çok alt sıralardadır. Nitekim DPT'nin 2003 verilerine göre, 872 ilçe arasında Adana'nın ilçeleri Ceyhan 186'ıncı, Pozantı 191'inci, Kozan 273'üncü, Karataş 324'üncü, İmamoğlu 351'inci, Yumurtalık 448'inci, Karaisalı 655'inci, Tufanbeyli 663'üncü, Aladağ 713'üncü, Saimbeyli 728'inci ve Feke 797'inci sıradadır. Bu verilerden hareketle Adana'da ekonomik aktivitenin merkezde toplandığını dolayısıyla ilçelerin çok geri kalmış olduğu yargısına ulaşabiliriz.

İlin kentleşme oranı incelendiğinde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Tablo-1'de görüleceği üzere bölge nüfusunun %75.6'sı şehirde geri kalan % 24.4'lük kısmının ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasıdır (Keleş, 2000:19). Ancak kentleşme kavramını sadece demografik boyutu ile düşünülmemelidir. Kavramın demografik boyutunun yanında, siyasal, ekonomik, toplumsal boyutları da bulunmaktadır. Ancak ülkemizde kavram sadece demografik boyutu ile algılanmaktadır. Bir kentin şehirleşme sürecini tamamladığını söyleyebilmek için, o yerleşim yerinde yaşayan halkın ekonomik, sosyal, idari ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak derecede konut, eğlenme, gezme ve dinlenme alanlarının, sosyal ve kültürel etkinliklerin gerçekleştiği yerlerin bulunması, idari kurumların hizmet ulaştırmada birbiri ile uyum içinde olması, çarpık kentleşmenin ve buna bağlı olarak diğer sorunların bulunmaması gerekmektedir (Ukuşlu, 2006:6). Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak Adana'yı incelediğimizde son yıllarda bir takım olumlu gelişmelere rağmen il tam anlamıyla modern bir kent görünümü verememektedir. Göçünde etkisiyle çarpık kentleşme, fiziki alt yapı eksiklikleri, yapı ve yapılaşma şekilleri, toplumsal buluşma işlevi görevi görecektir veya bilimsel veya kültürel etkinliklerin düzenlenebileceği alanların yok denecek kadar azlığı Adana'nın kentleşme kapsamındaki zayıf yönleridir (AGV, 1999). İlin kişi başına düşen GSYİH değeri 2.339\$ ile Türkiye ortalamasının üzerinde değer almasına rağmen kentin gerçek potansiyelini yansıtan bir değer olarak düşünülmemektedir. İlin 2001 yılı GSYİH değerinin sektörler itibarıyla incelendiğinde, tarım ve sanayi sektörünün ülke ortalamasından büyük, hizmet sektörünün ise ülke ortalamasının gerisinde kaldığı

gözlemlenmektedir. İlin potansiyelinin altında performans göstermesinin altında yatan temel etkenleri göçün etkisiyle artan nüfus baskısı, eğitilmiş işgücü ve girişim eksikliğine bağlayabiliriz (Tekelioğlu, vd, 2000:27).

Tablo 2- GSYİH'nın Sektörel Payları ve 1987-2001 Dönemi Yıllık Ortalama Büyüme Hızları(Yüzde)

SEKTÖRLER	Adana		Türkiye	
	Sektör Payı	Büyüme Hızı	Sektör Payı	Büyüme Hızı
Tarım	17,4	0,7	13,6	0,8
Sanayi	29,9	1,9	28,Oca	3
Hizmetler	52,7	1,5	58	2,8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2001)'den tarafımızca düzenlenmiştir.

İl GSYİH'sının sektörel dağılımına bakıldığında hizmet sektörü (%52,7) dışında diğer sektörler ülke ortalamasının üzerindedir. İlin 1987-2001 yıllarını kapsayan GSYİH'nin sektörel büyüme hızları incelendiğinde; tarımda %0,7, sanayi de %1,9 ve hizmet sektöründe de %1,5 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir. Aynı dönem için ülke ortalamasına bakıldığında tarımın %0,8 sanayinin %3,5 hizmet sektörünün de %3,0 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir. Sektörlerin büyüme hızları ülke ortalamasının altında kalsa da ilde en hızlı büyüyen sektör sanayi olmuştur (<http://www.cka.org.tr>).

Tablo 3- İstihdam Göstergeleri

Sektörler	Adana	Türkiye
Tarım Sek. İst.Oranı (%)	43,1	48,4
Sanayi Sek. İst. Oranı (%)	14,4	13,3
Hizmet Sek. İst. Oranı (%)	42,5	38,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2000'den tarafımızca düzenlenmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımı, illerin temel ekonomik faaliyetlerin yapısını göstermesi bakımından önemlidir (Tekelioğlu, vd., 2000). Tablo-3'den çalışanların büyük bir kısmının tarım ve hizmet sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Tarım sektöründe çalışanların ülke ortalamasının altında kaldığı bir gerçekse de, çalışanların önemli bir kısmının tarım sektöründe istihdam ettiği, yani katma değeri yüksek olmayan alanlarda çalıştığı düşünüldüğünde bu durumun gelir artırıcı olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tablo 4-Adana İli Tarım Alanlarının Dağılımı

	Adana	Türkiye	Adana/Türkiye (%)
Ekilen	516.409	18.109.842	2.85
Nadas	10.250	4.956.378	0,2
Sebze Bahçeleri	25.003	805.237	3.1
Meyve, Zeytin, Bağ, Çay	44.340	2.721.706	1,62
Toplam alan	596.002	26.593.163	2,24

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2004'den tarafımızca düzenlenmiştir.

İlin sahip olduğu tarım alanları ülkenin % 2.24'ünü oluşturmaktadır. İl ikliminin sebze ve meyve yetiştiriciliğine uygun oluşu ve organik tarıma uygun alanların varlığı sebzeçilik ve meyvecilik yapılan tarım alanı miktarının ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Adana için tarımın ayrı bir önemi vardır. İklimin tarım için uygun olması ve bir dönem içerisinde birkaç ürün alınabilmesi, entansif tarım uygulamalarının yaygınlığı, ihracata yönelik tarımsal ürün çeşitliliği, girdi kullanıma bağlı verimliliğin Türkiye ortalamasının üzerinde olması, sulama olanakları Adana tarımının güçlü yanlarıdır. Tarımsal üretim planlamasının yapılmaması, arazilerin miras ve devir yoluyla küçülmesi, tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, kırsal alandaki alt yapı eksikleri ve su kaynaklarının korunamaması ilin tarım kapsamındaki zayıf yönüdür (<http://www.cka.org.tr>).

Tablo 5- Adana İli Sanayi Göstergeleri

	Adana	Türkiye	Adana/Türkiye (%)
İmalat Sanayi Gelişmişlik Sıralaması	12*	-	-
OSB'de Üretim Yapan Tesis Sayısı	207	30.606	0,67
OSB'de İnşaatı Devam Eden İşyeri Sayısı	65	11.567	0,56
KSS Sayısı	8	439	0,18
KSS İşyeri Sayısı	2.131	94.502	0.22

* Adana İlinin 81 il içerisindeki imalat sanayi gelişmişlik sırasını göstermektedir.

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2003 ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2004,2005'den tarafımızca düzenlenmiştir.

Daha önce değinildiği gibi, 1987-2001 yılları arasında kentte en hızlı büyüyen sektör sanayi sektörü olmuştur. Adana sanayisi 1960'lardan başlayarak tarıma dayalı olarak gelişme göstermiştir. 1980'lere kadar Türkiye'nin ilk sanayileşen kentlerden biri olmasına rağmen bu tarihten günümüze kadar kent sanayisi arzu edilen gelişmeyi sağlayamamıştır. Yeterli yatırım teşviklerinin alınamaması, sanayi için gerekli ucuz enerji çalışmalarının yetersizliği, nitelikli işgücünün Adana dışındaki büyük illere gitmesi ve bunun yerine doğudan gelen vasıfsız göç, alt yapı hizmetlerinin yetersiz

kalması, büyük firma merkezlerinin Adana ili dışına taşınması, mevcut sanayi tesislerinde görülen kurumsallaşmanın yetersizliği sanayinin gelişmesinin önündeki zayıflıklardır. Diğer taraftan kentin sermaye birikimine sahip olması, organize sanayi bölgelerinin ve teknoparkın varlığı, iş geliştirme merkezlerinin bulunması, bir takım eksiklere rağmen her türlü ulaşımına açık olması ve ilde köklü bir üniversitenin bulunması sanayinin gelişmesine katkı sağlayacak güçlü yanlarıdır.

Tablo-6 Mevduatın İllere Göre Dağılımı, Bin YTL

İller	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
İstanbul	61.665.987	41.146.767	102.812.754
Ankara	32.178.236	10.129.291	42.307.527
İzmir	10.076.046	3.903.980	13.980.026
Bursa	4.122.318	2.112.369	6.234.687
Antalya	3.328.000	2.141.134	5.469.134
Adana	2.989.707	981.664	3.971.371
Kocaeli	2.750.515	1.184.259	3.934.774
Mersin	2.097.335	849.536	2.946.871
Konya	1.368.143	1.070.821	2.438.964
Kayseri	1.071.146	1.057.021	2.128.167
Denizli	1.364.529	741.182	2.105.711
Aydın	1.431.360	611.184	2.042.544
Gaziantep	970.933	750.195	1.721.128

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2005'den tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablo-6'da illere göre mevduat durumu gösterilmiştir. Yukarıdaki verilere göre Adana toplam banka mevduatı açısından altıncı sıradadır. Bu durumu, son yıllarda önemli açılımlar yapan kentlere göre (Denizli, Kayseri, Aydın, Gaziantep, Konya vb) değerlendirildiğinde Adana'nın ciddi bir sermaye birikimine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 7- Adana İli Dış Ticaret Göstergeleri

	Adana	Türkiye	Adana/Türkiye (%)
İhracat (Bin) \$	1.155.233	63.087.424	1,8
İhr. Yap. Fir.Sayısı	577	391.419	0,1
İthalat	1.117.201	97.370.108	1,14
İth..Yap. Fir.Sayısı	664	48.056	1,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2004'den tarafımızca düzenlenmiştir.

İlin dış ticaret göstergelerine bakıldığında, toplam ihracatının %1,8'ini ve toplam ithalatının ise %1.14'ünü oluşturmaktadır. 2004 yılı itibarıyla kentin, ihracatın ithalatı karşılama rasyosu %103 ile, %64.8'lik ülke ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Adana Ticaret Odasının 2005 yılında çıkardığı Adana ekonomisi raporunda³ ilin en fazla ihracatının tekstil grubunda olduğu, bunun ardından sırasıyla makine ve mekanik cihazlar, Plastik ve Mamulleri ürün grupları geldiği belirtilmektedir. Ülke sıralamasında ise en fazla ihracatın sırasıyla Irak, Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere, İspanya, AHL Serbest Bölge, Suriye, Romanya ve Mersin Serbest bölge gelmektedir. Özellikle Irak'a yapılan ihracatın 2003 yılından itibaren çok ciddi bir biçimde arttığı vurgulanmaktadır. Aynı raporda 2004 yılı itibarıyla ilin en fazla ithal ettiği ürün gruplarını kimya sanayi, makine sanayi ve bunlara bağlı ürün ve cihazlardan oluştuğunu belirtmektedir. Adana'nın en çok ithalat yaptığı ülke sıralamasında ise, Japonya Almanya, ABD, İngiltere, İsrail, İtalya, Hindistan, Suudi Arabistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hollanda gelmektedir. Adana'da ihracata yönelik üretim yapılması, dış pazar şansı yüksek tarımsal ürün çeşitliliği, serbest bölgenin varlığı, coğrafi açıdan Ortadoğu'ya yakınlığı ilin dış ticareti kapsamındaki güçlü yanlarıdır. Öte yandan kalite bilincinin oturmuş olmaması, yetersiz markalaşma, girişimcinin iç pazarı yeterli görüp konunun önemini idrak edememesi, ihraç ettiği ürünlerin katma değerinin düşük olması, kurumsallaşmanın yetersizliği, Adana'nın zayıf yönleridir.

Tablo 8-Adana İli Turizm Göstergeleri

	Adana	Türkiye	Adana/Türkiye (Yüzde)
Yabancı Turist Say.	28.770	14.078.001	0.20
Yerli Turist Say.	256.716	17.399.114	1.4
Turistik Belgeli Tesis Say.	18	2.295	0.7
Belediye Belgeli Tesis Say.	51	7.637	0.6
Turistik Belgeli Yatak Say.	2.949	431.100	0.7
Belediye Belgeli Yatak Say.	1.895	399.369	0.4

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2003,2004'den tarafımızca düzenlenmiştir.

Kentin turizm verileri incelendiğinde iç turizmin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki her 100 yerli turistin 1.4'ünü kente gelirken, bu oran yabancı turistler için sadece 0.20'dir. Adana'nın turizm potansiyeli düşünüldüğünde (deniz-kum, güneş turizmi yanında kongre, yayla, kültür ve inanç turizm) bu oranların oldukça düşük olduğu, hatta Adana'da turizm sektörünün olmadığı söylenebilir (<http://www.cka.org.tr>). Ancak bu alandaki bir takım eksikliklerin tamamlanmasıyla sektör canlanacaktır. Kentin turizmde ürün çeşitliliğine gidebilme imkânları, oldukça zengin tarihi eser mirası, uzun sahil şeridi ilin turizm alanındaki güçlü yanlarıdır. Ancak yetersiz tesisleşme, tarihi eserlerin korunamaması ve restore çalışmalarının yetersizliği, il için

³ ATO,"Adana Ekonomisi 2005",Adana Ticaret Odası, Adana

turizm master planının olmaması ve tanıtım faaliyetlerinin yok denecek kadar az olması ilin turizmde yaşanan en büyük açmazlarıdır.

2. Adana İli Sektörel ve Mekânsal Sorunlar:

Adana ekonomisinin sorunlarının ortaya konulmasında göçün kente vermiş olduğu sorunları ilk sıraya koymamız gerekir. Çünkü göç olgusu bir kenttin sanayisini, ticaretini, kültürünü olumsuz yönde etki ederken, sayısının ağırlığına göre homojenliğini ve modern bir kent dokusunun oluşumunu engeller. Bu çerçevede konunun bağlantılarını ilin ekonomik sorunlarını incelerken göz önünde tutmamız gerekir. Adana'da yaşanan göç olgusu iki yönlü bir özellik göstermektedir. Kent görece kendinden geri bölgelerden eğitimsiz ve gelir düzeyi düşük insanlardan oluşan bir göç almış, öte yandan daha eğitilmiş ve gelir düzeyi yüksek insanlardan oluşan bir göç vermiştir (Tekeoğlu, vd., 2000). Söz konusu bu göç olgusu fiziki ve alt yapı yetersizliği ile birleşince, kent artan nüfusu taşıyamaz hale gelmiştir.

1990'lerin başlarından itibaren Adana, başta Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden ve çevre illerden yoğun bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Çok kısa süre içerisinde yaşanan göç yığını başta alt yapı sorunları olmak üzere, eğitim ve sağlık alanındaki kaynak yetersizliğine, elverişsiz yaşam alanlarının ve gecekondulaşmanın oluşmasına, en önemlisi de kırsaldaki işsizliğin kentleşmesine neden olmuştur. İşsizliğin sosyal dışlanmışlık duygusu ile birleşmesi göç eden nüfusun göç ettikleri yere sosyal ve kültürel olarak uyumunu da zorlaştırmaktadır. Ayrıca göç sürecine katılanların eğitim düzeylerinin çok düşük olması ve herhangi bir mesleki eğitime sahip olmamaları; iş bulma ve kentte var olma ile ilgili sorunlarını akrabalık, hemşerilik ve benzeri enformel ilişkiler yolu ile çözüme kavuştururlar (Güvel, 2003).

Bu çerçevede bir kentteki enformel ilişkilerin artması o kentteki basit mahalle yaşamının örgütlenmesinden, ekonomik ve politik yaşama kadar geniş bir etki ağı oluşturur. Bu türden ilişkiler dayanışma ve yardımlaşmayı beraberinde getirdiğinden kentlerdeki etnik grupların oluşmasına ve oluşan her grubun kendi aralarında dayanışmaya gitmesine yol açar. Anlatılan bu olgu Adana ilinin bir gerçeğidir. Bu olgu Adana'da her kesimin birbiri ile bütünleşmesini engelleyerek güç birliğine dayalı ekonomik işbirliğinin ortaya çıkmasını engellemektedir (Tekeoğlu, vd., 2000)..

Kentin ekonomisini sektörel bazda incelediğimizde içinde bulunduğu sorunları şu şekilde özetleyebiliriz.

Sanayi ve Ticaret Sektörü

- Adana sanayisi ve ticareti bölgesel bazda kalmış ve uluslar arası piyasalara yeterince entegre olamamıştır. Bu durum kentteki girişimcilerin mentalitesi, vizyonu ve eğitim durumuyla yakından ilişkilidir. Girişimciler bölgedeki kazancı kendilerine yeterli görmüş; rekabet, markalaşma ve kurumsallaşma kavramlarına uzak kalmışlardır. Bir başka deyişle kent dünyadaki gelişmeleri

algılayan, vizyon sahibi ve eğitime önem veren girişimci eksikliğinden dolayı sanayisi ve ticareti yerel düzeyde kalmıştır.

- Kentin yoğun bir göç almasının yarattığı olumsuz sonuçlar kente yabancı sermaye yatırımlarının gelmesini de engellemiştir. Adana'nın bu dezavantajlı durumu yabancı sermayenin kentin sanayi ve ticaret hayatında yaratacağı sinerjiden mahrum kalmasına neden olmuştur.
- Teşvik konusu Adana sanayisi için büyük sorun teşkil etmektedir. Bilindiği üzere teşvikler girişimciliğin desteklenmesi ve yeni yatırımların artırılması açısından önemli bir araçtır. Adana bahsedilen olumlu etkilerden tam olarak yararlanamamaktadır. Adana'ya çok yakın illerden Mersin'nin turizm teşviklerinden yararlanması, doğusundaki illerin ise sanayi teşviklerinden yararlanması sonucu potansiyel Adana'lı yatırımcıların yatırım kararlarını, bu yörelere kaydırmasına yol açmıştır
- Enerji alt yapısı ile ilgili sorunlar diğer önemli bir sorundur. Sorun sadece Adana'ya değil, tüm ülkeye özgü bir durumdur. Enerji maliyetlerinin yüksekliği, kalitenin düşüklüğü üretim kayıplarına yol açmakta ve sanayici için üretim maliyetlerini artırmaktadır. Enerji maliyetlerin yüksekliği, ihracata yönelik ve istihdam yaratan sektörlerin rekabetçi yapısını bozmaktadır.
- Ayrıca en ucuz nakliye yolu olan demiryolu taşımacılığın ulaşım ve alt yapı yetersizliği nedeniyle kullanılmaması sanayi ve ticaretle uğraşanlar için ek maliyetlerdir.
- Adana sanayisi içerisinde ön plana çıkan önemli bir diğer unsurda KOBİ'lerdir. Bugün sayıları binleri bulan KOBİ'ler Adana'nın ekonomik hayatının lokomotifini görünümündedir. Ancak Adana'daki çoğu KOBİ finans kaynaklarının yetersizliği, yeni teknolojilere uyum sağlayamaması ve eğitim yetersizliği vb. sorunlarla kendilerinden beklenen performansı gerçekleştirememektedirler. Ayrıca aile işletmeleri olmaları dolayısıyla kurumsallaşmadıkları için etkinliklerini kaybetmektedirler. Bunların yanı sıra KOBİ'lerin pazarlama, dış ticaret, yatırım, finansman gibi konularda danışmanlık hizmeti almalarındaki yaşanan sıkıntılar, başarı düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarım Sektörü

- Adana ekonomisinin önemli bir parçası olan tarım sektörünün de bir takım sorunları vardır. Adana'da yaşanan ikliminin tarım için uygun, toprakların son derece verimli olması ve yılda birkaç ürün alınmasına rağmen arazilerin miras ve devir yoluyla küçülmesi ve tarımsal üretim planlamasının yapılmaması nedeniyle tarım sektöründe önemli üretim kayıplarına neden olmuştur. Bir başka değişle çiftçiyi hangi ürünü üretmeye yönlendirecek hiçbir plan, program ve yönlendirici kurum bulunmaması toprakların etkin kullanımını engellemektedir.
- Yaşanan göçün yanında plansız imarlaşma, sanayi ve kamu sektörü yatırımlarının verimli toprak alanları üzerine kurulması, tarım arazilerinin yapılaşmasına ve tarım dışı kullanılmasına yol açmıştır (AGV, 1999:214).

- Tarıma elverişli toprakların büyük bir kısmı sulanabilecek nitelikte olmasına rağmen gerek su kaynaklarının korunamaması ve değerlendirilememesi gerek ise sulama konusunda DSİ sulama birlikleri ve üreticiler arasında sorunların yaşanması, kent topraklarının %60'ında kuru tarım yapılmasına neden olmuştur (AGV, 1999:214).
- Tarımda kullanılan zirai mücadele ilaçları (tarımsal ilaç ve gübre atıkları) çevre kirliliğine ve toprağın veriminin düşmesine yol açmaktadır. Bu durum ise bazı ürünlerde verim ve maliyet konularındaki risk ve belirsizliği artırmıştır.
- Tarımda maliyetleri artıran unsurlardan biride KDV sorunudur. Üretici üreteceği ürün için her malı %18 KDV ödeyerek satın alırken buna karşılık %8 KDV iadesi almaktadır. Bu fark doğal olarak maliyetleri yukarı çıkarmaktadır.
- İlin en önemli tarımsal ürünü olan pamuğun ekim alanı girdilerin yüksek ve taban fiyatlarının düşük olması nedeniyle azalmaktadır. Tarımsal üretimin en önemli girdileri olan başta mazot, gübre ve ilaç maliyetlerinin yüksekliği çiftçileri katma değeri daha düşük olan buğday ve mısıra yöneltmekte ve pamuk üretimi azalmaktadır.

Turizm Sektörü

- Sahip olduğu doğal güzellikleriyle, kültürel mirasıyla, yaylalarıyla ve sahil şeridiyle Adana turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak kent bu potansiyelinin farkında değildir. Turizm sektöründe tanıtım ve reklamın önemi düşünüldüğünde kentin tanıtımına ilişkin bir stratejisi yetersizliği söz konusudur.
- Kentin tanıtımı ve reklamı konusundaki yetersizliği sektör için gerekli olan dış kaynaklı kredi bulunmasını ve yabancı yatırımcılarla gelmesini büyük ölçüde engel olmuştur.
- Söz konusu güzelliklerin turistik amaçlı kullanılabilmesi için turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak tesislerin bulunması gerekir. Kent turistik tesis açısından son derece yetersizdir.
- Tarihi eserlerin yenileme çalışmaları kaynak yetersizliği nedeniyle ihmal edilmiş tarihsel kentsel doku yok olma noktasına gelmiştir.

Dış Ticaret

- Kentin dış ticaret konusunda yaşamış olduğu sorunları kısaca kaynak yetersizliği yani sermaye, teknoloji ve malzeme eksikliği, dış pazarı tanımama, iç pazarda tatmin, aracı işletme bulamama, kaliteli mal sunamama, uygun fiyata sunamama ve yabancı dil eksikliği olarak belirtebiliriz (Kosgep, 2005:25).
- Adana'daki dış ticaretle uğraşan firmalar dış ticaret için zorunlu bir çok belge ve doküman konusunda sorunludurlar. Adanalı firmaların kalite belgesi, CE İşareti ve buna benzer dış ticaret için şart olan belgeler konusundaki

duyarsızlığı ve eksiklerin giderilmesinde kayıtsız kalınması dış ticaretin gelişmesini engellemiştir.

3.Geleceğin Adana'sının Oluşturulmasında Yapılması Gerekenler

Bir bölgenin veya kentin sağlıklı ve dengeli bir biçimde kalkınması, kalkınma strateji ve planlarına toplumun tüm kesimlerinin katılımıyla gerçekleşir. Yani kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve üniversiteler vb. kuruluşlar arasında işbirliği ve koordineli bir çalışma gereklidir. Bu anlayışla geleceğin Adana'sının oluşturulmasında yukarıda da belirtildiği gibi Adana'da yaşayan herkese ve her kuruma görevler düşmektedir.

Adana ekonomisinin tüm eksikliklerine ve açmazlarına rağmen altyapı ve kaynakları itibarıyla gelişmeye, başka bir ifade ile eski günlerine dönerek yine öncü bir kent olmaya müsait şartlara sahiptir. Tüm bu olumlu yanların yanı sıra Adana geleceğinin şekillenmesinde iki önemli avantaj daha yakalamıştır. Bunlardan ilki Adana'yı dünya kenti yapabilecek *Bakü Tiflis Ceyhan projesi*, diğeri ise çağdaş bölgesel kalkınma teorilerinde var olan *Çukurova Kalkınma Ajansının* kurulmuş olmasıdır. Bu iki unsur Adana'ya yeni ufuklar açabilir, birçok sektörün gelişmesini tetikleyebilecektir.

3.1 Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) Boru Hattı Projesi

Türkiye'nin belki Gap'tan sonraki en büyük projesi olan Bakü Tiflis Ceyhan(BTC) boru hattı projesi 13 Temmuz 2006 tarihinde açılmıştır. İlk kez 1992'de projelendirildiğinde hayal olarak nitelenen, defalarca gündemden düşen ancak 3.6 milyar dolarlık yatırımla tamamlanan boru hattı ile Türkiye, doğu-batı ve kuzey-güney koridoru için enerji terminali olma yolunda büyük adım atmıştır.

3.1.1.Akdeniz'in Yeni Enerji Bölgesi: Ceyhan-Yumurtalık

Projenin temeli Ceyhan-Yumurtalık bölgesinde özel bir enerji bölgesi yaratarak, enerji dağıtımında merkez olmaktır. Ancak bu hedefe ulaşmada BTC ne kadar önemliyse Samsun-Ceyhan by-bass boru hattının gerçekleşmesi de o kadar önemlidir. Bölge, 2010 yılında tamamlanması planlanan Samsun-Ceyhan boru hattının, BTC ve Kerkük-Yumurtalık hatlarına ilave olarak gerçekleşmesi durumunda, Hazar ve Irak petroleri ile Rusya, İran doğalgazının dağıtımında merkez konuma gelerek yılda yaklaşık 190 milyon ton gibi bir kapasiteye ulaşacaktır. Avrupa'nın en önemli limanı olarak kabul edilen Rotterdam terminal kapasitesinin 133 milyon ton/ yıl olduğu düşünüldüğünde, Ceyhan terminali yaklaşık %50 daha fazla kapasiteye ulaşacaktır. Ceyhan terminalinin bu kapasiteye ulaşması ile oluşacak işlem hacmi Ceyhan'da Rotterdam'a benzer bir petrol işlem piyasasının yaratılmasına da öncülük edip, benzeri Londra'da kurulu Brent petrolünün fiyatlandırıldığı IPE gibi Ceyhan'da da Hazar petrolerinin fiyatlandırılması için bir petrol borsası da oluşabilecektir. Ayrıca Samsun -Ceyhan petrol boru hattı projesinin hayata geçirilmesiyle birlikte Ceyhan terminali sadece Akdeniz bölgesi ve

Avrupa'nın hemen tamamına hizmet veren bir terminal değil, aynı zamanda müzakereleri süren İsrail- Aşkelon- Eilat hattı bağlantısı ile Uzakdoğu gibi (Çin,Hindistan) dünyanın en çok petrol tüketen bölgelerine enerji tedarik eden uluslar arası bir petrol merkezi haline dönecektir (<http://www.turksam.org>). Tüm bunları uzun vadeli perspektifle düşündüğümüzde Ceyhan-Yumurtalık bölgesinin Rotterdam'dan daha büyük enerji terminali olma durumunun hiç de hayal olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ancak bunu söylerken Ceyhan'a enerji merkezi olma yolunda referans olarak gösterilen Rotterdam'ı inceleyerek, 5 ile 10 yıllık süreler içerisinde yapmamız gerekenleri tespit edebiliriz. Bir balıkçı köyü olarak kurulan Rotterdam kenti 1960'lara gelindiğinde Dünyanın en büyük limanı hale gelmiştir. Bir liman şehri olan Rotterdam bu özelliğini 2005'te Şanghay limanına kaptırılmışa da dünyanın en önemli limanı olma özelliğini korumuştur. Rotterdam limanı Avrupa'nın en önemli taşıma, aktarma, işleme ve kargo dağıtım merkezi olmasından dolayı yaklaşık 450 milyonluk Avrupa pazarının giriş merkezidir. Dünya çapındaki 1000 limanla bağlantısının olması, gelişmiş bir nakliye ve telekomünikasyon altyapısının olması önemli özelliğidir. Dünyanın dördüncü en büyük, Schiphol, uluslar arası havaalanının burada olması dikkati çeken bir başka yönüdür. Ayrıca Avrupa'nın iç bölgelerine mavnalar, karayolu, demiryolu ve deniz araçlarıyla mükemmel ulaşım olanaklarına sahiptir. Limandan her yıl 35.000 gemi uluslar arası taşımacılık yaparken 130.000 gemi ise iç deniz ve nehirlerden taşımacılık yapmıştır. 2005 yılı itibariyle 60.000'e yakın kişi direk liman ile ilgili işlerde çalışmaktadır. Ayrıca Rotterdam'ın ekonomik aktivitesinin yoğunluğu direk olarak sosyal ve kültürel hayatı da etkilemektedir. Bu bağlamda kente 45 tane müze, 13 tanesi çok amaçlı, 24'ü basketbol salonu olmak üzere toplam 37 salon, 9 tane yüzme havuzu, 4 adet rugby sahası, 17 tane futbol sahası mevcuttur (www.sanalderslik.com).

Rotterdam'ın yukarıda bahsedilen mevcut durumunu sadece Ceyhan ile değil Türkiye'nin bir çok büyük şehriyle kıyaslama yapılması güçtür. Fakat Türkiye '*Ceyhan Rotterdam olacak*' argümanını uzun vadeli bir hedef olarak belirleyip, buna göre yasal ve diğer düzenlemeleri yapar ise bu söylemi gerçekleştirme imkânı bulacaktır.

3.2.2. Türkiye'nin Orta ve Uzun Vadede Yapması Gerekenler ve Projenin Adana Ekonomisine Katkısı

Ceyhan- Yumurtalık bölgesinin enerjide küresel aktör olabilmesi için ulaşım altyapısında önemli atılımların yapılması gerekmektedir. Ülkenin ulaşım altyapısı alanındaki sorunları tabiatıyla bölgeye de yansımıştır. Ulaştırma altyapısında en güçlü yönümüz olan karayolunda, erişim açısından sorun olmamasına rağmen bu alanda yaşanan sorunlar kaliteye ilişkindir. Havayolu açısından bölge çok zayıftır. Bölgedeki tek havaalanı olan Şakirpaşa Havaalanının kent merkezinde kalması ve sınırlı kapasitesiyle bölgenin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu çerçevede bölge için gelecekte önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmak hedefi güdülyorsa Rotterdam'da bulunan havaalanına benzer bir havaalanı yapılmalıdır. Böyle uluslar arası uçuşları da

içeren ve büyük kapasiteli havaalanının yapılması kargo taşımacılığının da gelişimine neden olacaktır. Demiryolu taşımacılığı bir başka sorunlu alandır. Yerleşim yerlerinin birbirine hızlı ve güvenilir bir biçimde bağlamanın en etkin aracı olan demiryolları, yasal eksiklikler, demiryolu ile ilgili bilincin oluşmaması, karayollarına verilen öncelikler nedeniyle gerek ülkemiz gerekse bölge açısından istenen düzeyin çok altındadır. Bu alanda önemli adımların atılması gerekir. Özellikle birbirini ekonomik açıdan etkileyecek şehirler arasında (Mersin-Tarsus-Adana-Ceyhan-Osmaniye-İskenderun-Gaziantep) etkin ve hızlı bir demiryolu taşımacılığı için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu yörelerdeki Organize Sanayi Bölgelerinin demiryolu bağlantılarının oluşturulması, özellikle İskenderun ve Yumurtalık limanlarına demiryolu ile ulaşım sağlanması ve/veya mevcut demiryolu ile besleme kapasitelerini artırılması yapılması gerekenler arasındadır. Deniz taşımacılığı ve liman hizmetleri başlangıçta, petrol taşımacılığı amacıyla ele alınsa da ilerleyen dönemde, Rotterdam limanında olduğu gibi, liman çevresi oluşabilecek muhtemel diğer sektörleri de düşünerek endüstri kompleksi şekilde planlanmalıdır⁴.

Ulaşımın dışında önemli atılımların yapılması gereken alan iletişim alt yapısıdır. Rotterdam'ın dünyanın en önemli enerji limanı olmasının nedenlerinden birisi güçlü bir telekomünikasyon ağı ve Avrupa'nın Amerika ile internet bağlantısını sağlayan Gigaport linkinin bölgede olmasıdır. Bu durumu ve bölgeye gelecek olan yerli ve yabancı firmaların bilgi teknolojilerine olan ihtiyacını düşündüğümüzde iletişim alt yapımızı mutlaka dünya standartlarına getirmeliyiz. Ayrıca bu temel altyapı hizmetlerinin tamamlanmasıyla birlikte bölge yatırımların artacağı şüphesizdir. Bu kapsamda bölgeye gelecek olan firmaların büyük ölçüde arazilere ihtiyacı olacaktır. Dolayısıyla bölge için, bu yeni süreçte şehirleşme adına planlama yapılması gerekir⁵.

BTC projesinin Türkiye'ye katkılarını sadece ekonomik yönden değerlendirilmemelidir. Proje Türkiye'ye ekonomik faydanın dışında birkaç alanda da katkıda bulunur. Proje ile Türkiye, Avrupa ve dünya enerji arzı güvenliğinde kritik bir önem kazanacaktır. Bir anlamda Türkiye'nin var olan *jeopolitik önemini* daha da artıracaktır. Yaklaşık 150 milyon tona ulaşan petrol trafiği ile Boğazlar üzerindeki muhtemel *çevre* riskini azaltacaktır. Proje, Orta Asya ve Kafkas ülkeleriyle olan ilişkilerin gelişmesine yardımcı olarak bölgede Türkiye'nin *siyasi ağırlığının artmasına* neden olacaktır. Ayrıca projeden bu haliyle bile tahmini olarak yılda 250-300 milyon dolar arası gelir beklenmesi ve bu gelirin yerel içinde kalması, *Adana/Ceyhan ve çevresindeki kent ekonomilerine* önemli bir gelişme sağlayacaktır.

Projenin devreye girmesiyle birlikte Ceyhan ve çevresinde önemli yatırımlar beklenilmektedir. Muhtemel bu yatırımlar 3 temel konuda gerçekleşecektir. Bunlar Petrol Rafineri, LNG (sıvılaştırılmış doğalgaz) terminali ve petrokimya tesisleridir. Bölgenin rafineri açısından yetersiz olması bu alanda yerli ve yabancı firmayı harekete geçirecektir. Şu an rafineriyle ilgilenen 4 firmanın olduğu bilinmektedir. Bir rafineri

⁴ Güneş, İ "Bakü Tiflis Ceyhan Raporu" Yayınlanmamış Rapor,

⁵ Güneş,İ, age.

yapımının bedelini 2 milyar dolar olarak düşünür isek sadece bu 4 projenin gerçekleşmesi durumunda bölgeye 8 milyar dolarlık bir yatırım gerçekleşecektir. Bir rafinerinin yaklaşık 300-500 arasında insan çalıştıracağı düşünülür ise istihdam alanında da önemli bir gelişme sağlanacaktır.⁶ Ayrıca bölgede sıvılaştırılmış doğalgaz tesisi (LNG) kurmak isteyen firmaların varlığı bölgedeki yatırım miktarını artıracaktır. Ceyhan 'da Çalık Enerji petrol rafinerisinin yanında sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) terminali inşası için yatırım yapmayı planlamakta olduğu bilinmektedir (www.zaman.com.tr).

Bölge için rafineri tesisleri dışında yeni yatırımların da yapılması muhtemeldir. Bölgede çok ciddi olarak tersane yapımına ilişkin çalışmalar sürmektedir. Bu kapsamda Hay Gemicilik adlı bir şirket tersane yapma planıyla serbest bölgeden 500 dönüm arazi kiralamıştır (<http://www.hurriyet.com.tr>).

Adana ve çevresinde yukarıda bahsedilen alanlarda yatırımların artması ilk alanda yaşamı birinci dereceden ilgilendiren sektörlerde kendini gösterecektir. Bu sektörler;

- İlk olarak gelişmelerin rahatlıkla gözlemleneceği sektör toptan perakende, gıda ve yiyecek sektörü olacaktır.
- Gelişmelerin takip edileceği ikinci sektör giyim ve hazır giyim sektörü olacaktır.
- Bölgedeki ekonomik aktivitenin artması otel ve konaklama sektöründe hareketlenmeye yol açacaktır. Adana bu konuda yeterli donanımına sahip değildir.
- Bölgedeki iklim koşulları nedeniyle klima ve soğutma sektöründe faaliyetler yoğunlaşacaktır.
- Yatırımların etkisiyle inşaat sektörü ve buna bağlı olarak konut, emlak ve arazilerin değerlerinde bir artış yaşanacaktır.
- Bölgeye yerli ve yabancı sermaye yatırımlarının gelmesi ile bölgenin finans ve sigorta sektörünün de atılımlar yaşanacağı açıktır.
- Ayrıca ulaştırma alt yapısının eksiklerinin tamamlanmasıyla demiryolu, hava, deniz taşımacılığı son derece önemli hale gelecektir. Bu gelişme kaçınılmaz olarak Adana'da lojistik sektörünün gelişmesine yol açacaktır.
- Bu yatırımlar nitelikli işgücü ihtiyacını artırdığından bölgedeki eğitim kuruluşlarının sayısı artacaktır. Örneğin bölgede Mühendislik Fakültesi içerisinde gemi mühendisliği ve Petrol mühendisliği bölümleri açılabilir.
- Doğal olarak bölgedeki bu hareketlilik özel sağlık kuruluşlarının da gelişmesine yol açacaktır. Aslında Adana bu sektörde önemli kazanımlara sahiptir.
- Bölgedeki ekonomik aktivitenin artması beraberinde sosyal ve kültürel yaşamı etkileyecektir. Bu durum başta eğlence sektörü olmak üzere diğer kültürel sektörlerin gelişmesine yol açacaktır.

⁶ Güneş, İ. age

- Ayrıca ham petrolün rafine edilmesiyle rafineri yakıt gazı, sıvılaştırılmış petrol gazı, nafta, normal, süper ve kurşunsuz benzin, solvent jet yakıtı, gaz yağı, motorin, kalorifer yakıtı, fuel oil, asfalt, madeni yağ gibi değerli ürünler elde edilecektir (PIGM,2000). Yukarıda sayılan ürünlerin bir kısmı petrokimya sanayisinin girdi olarak kullanıldığından Ceyhan ve Adana'da bu alanlarda yeni yatırımların yapılması muhtemeldir.

3.2.Çukurova Kalkınma Ajansı:

Bölgesel kalkınma ajansları, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirme amacıyla Dünya'da 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok bölge kalkınma ajansı mevcuttur. Bu konudaki ilk örnek 1933 yılında ABD'de kurulmuş **promotion agency** dir. Daha sonra Avrupa'da yaygınlaşmış ve halen **EURADA** (Bakınız: www.eurada.org) üst kuruluşu ile tüm Avrupa'da ortak kimlik kazanmışlardır.

Farklı ülkelerde kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajanslarının varlık nedenleri; bölgesel kalkınma stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma ve özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırmak ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramak şeklinde özetlenmektedir. (Kumral, 1993)

Kalkınma Ajanslarının görevleri; bölgeye yatırım yapmayı düşünen girişimciye bilgi vermek; bölgeye yada bölgeden dışarıya teknoloji transferi ile uğraşmak ve bölgeye yerleşmiş firmalara tüm alanlarda danışmanlık hizmeti sunmak; şeklinde ifade edilmektedir. **Kalkınma Ajanslarının temel amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.**

Yukarıda genel hatlarıyla açıkladığımız kalkınma ajansı bölge için büyük bir avantajdır. **Çukurova Kalkınma Ajansının** bölge içerisinde varlığı gerek kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm sağlaması, gerek ise bölge ve yerel sorunların ortaya konulmasında, projelerin geliştirilmesi ve takip edilmesinde merkezi yönetimle kurmuş olduğu iletişim açısından son derece önemlidir. Bu çerçevede Çukurova Kalkınma Ajansı, Adana'nın tüm gereksinimlerini merkezi hükümete taşımak ve takipçisi olmak zorundadır.

4.Eylem Planı

Göç sorunu Türkiye'nin sorunudur. Göç edenler köylerindeyken Merkezi Hükümetin, göçtükleri andan itibaren yerel yönetimlerin sorunudur. Dolayısıyla göç sorunu ile ilgili olarak en çok iş yerel yönetimlere düşmektedir. Adana göçle birlikte farklı kimliklerin bulunduğu bir kent haline gelmiş, bu farklılaşma kent ile göç edenleri sosyal ve kültürel anlamda bütünleşmesini engellemiştir. Bu durum göç edenlerin şehre yabancılaşmasına neden olmuştur. Bu noktada yerel yönetimler göç ile gelenleri sistemin içerisine dâhil ederek **kentlilik** bilincini oluşturmalıdır. Kavram ile ifade edilmek istenen, kentte yaşayanların kentle bütünleşmesi ve kente karşı sorumluluk duygusu taşımasıdır. Bu bilincin oluşmasında kentin insanlara gelecek vaat etmesi gerekir. Bu nedenle meslek geliştirme merkezleri şarttır. SEYMER'ler yaygınlaştırılmalıdır.

- Bu kapsamda yerel yönetimler, toplumun diğer kesimlerinin de yardımını alarak göç eden nüfusun konut, alt yapı, eğitim, sağlık ve istihdam gibi **ekonomik ve sosyal uyumu sağlayacak projeler ve çalışmalar yapılmalıdır**. Avrupa Birliği ve Dünya Bankası fonlarından kredi temin edilebilecek projeler ve çalışmalar hız kazanmalıdır.
- Adana'nın ticaret ve sanayi hayatında yaşadığı sıkıntılardan bir tanesi girişimcilerin “yerel ölçekte düşünüp, küçük olsun benim olsun” düşüncesinin hakim olmasıdır. Bu anlamda firmalara daha güçlü bir pozisyona geçmek, kurumsallaşmak, markalaşmak ve daha iyi rekabet edebilmek için sürekli eğitimler verilmeli, firmaların dış ticaret yapmaları konusunda yaşanan eksikliklerin giderilmesi konusunda girişimlerde bulunulmalı, gerekirse yurt dışından partnerler bulunarak **şirket birleşmelerinin** faydaları hakkında bilgi verilmelidir. Ticaret odası ve Sanayi odası, üyelerine ihracata hazırlayacak eğitim programları gerçekleştirmelidir.
- Sanayinin temel girdisi olan **enerjinin** daha ucuz temini konusunda çalışmalara önem verilmelidir. Bu anlamda Adana Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesi'nde yakın bir zamanda bitirilen ve deneme amaçlı **doğal gaz dağıtımının** başlamasıyla sanayicilerin enerji maliyetlerinde önemli bir düşüş başlayacaktır. Bu ve benzeri projeler ihracata yönelik, istihdam yaratan sektör ve işletmelerin rekabet edebilirlik düzeyini artıracaktır.
- Mevcut işletmelerin verim, kapasite, yüksek katma değerli ürüne geçiş ve rekabet gücünü artırmaya yönelik her türlü projelere destek sağlanmalıdır. Bu kapsamda **ArGe ve inovasyona** yapılacak yatırım öncelikle dikkat edilmesi gereken konular arasında yer almaktadır.
- Ulusal ve uluslar arası alanda **bölgenin tanıtımını** yaparak yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekecek projeler desteklenip artırılmalıdır. Bu anlamda 2007 yılında beşincisi gerçekleştirilecek olan **Çukurova Ticaret ve Sanayi Fuarı** bölgenin tanıtımında önemli bir organizasyondur.
- Sanayi ve ticaret yaşamının ihtiyaç duyduğu **yaratıcı ve üretken çalışan yetiştirmek** ana hedef olmalıdır. Bu bağlamda gerek kamu kurumlarında, gerek özel sektörde gerek ise meslek odalarında yaşam boyu öğrenme, mesleki ve kişisel gelişim anlayışları benimsenmeli ve buna yönelik uygulama ve projeler başlatılmalıdır.

- Çiftçiyi hangi ürünü üretmeye yönlendirecek plan ve programın olmaması toprakların etkin kullanımı engellemektedir. Bu kapsamda **tarımsal planlamaya** ihtiyaç vardır. Bu plan Tarım İl müdürlüğü başkanlığında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi yardımıyla yapılabilir. Böyle bir yöresel tarım planının olması çiftçinin eğitilmesi açısından da oldukça önemlidir.
- Ülke genelinde de olduğu gibi kentimizde de tohum ithalatına önemli kaynaklar harcanmaktadır. Bu yüzden kentte **ileri teknoloji ile tohum üretecek bir araştırma-geliştirme merkezinin kurulması** kent tarımı için önemli bir tasarruf sağlayabilir.
- Bölgenin katma değer açısından en önemli tarımsal ürünü olan pamuğun üretimi, girdi maliyetlerindeki yükseklik nedeniyle azalmaktadır. Mazot girdi kalemleri açısından en önemli maliyet olup, fiyatının yüksekliği çiftçiyi zor durumda bırakmaktadır. Bu anlamda bölgede mazota alternatif olarak **biodizel** kullanımı ve üretimi teşvik edilmelidir. Biodizelin kullanımı ve üretiminin teşvik edilmesi beraberinde iş imkânları yaratması ve yan sanayinin gelişiminin sağlanması açısından da önemlidir. Ayrıca güneş enerjisi konusundaki çalışmalar hızlandırılıp bir an önce hayata geçirilmesi gerekir.
- Bölgedeki tarımı geliştirmek ve daha sağlıklı yapıya kavuşturmak için **organize tarım bölgeleri** kurulmalıdır. Organize tarım bölgelerinin kurulması ile tarım ürünlerinde kalite ve verimliliği arttıracaktır.
- Turizm sektörü için bir **master planın** hazırlanması ve uygulanması bölge için zorunluluktur. Plan sadece Adana'yı değil, Tarsus, Mersin, Antakya gibi çevre illeri de kapsmalıdır.
- Tarsus ve Antakya'nın geçmişine bakılarak **inanç turizmi** yaygınlaştırılabilir. Bu anlamda bölgenin tarihini, cazibesini ve potansiyelini ortaya konularak ulusal ve uluslar arası alanda **tanıtımının** yapılması gerekir.
- Bölgedeki turistik tesislerinin sayıları artırılmadığıdır. Turistik tesislerin artırılmasının da yabancı **sermayeye yatırımları** hayati önem kazanmaktadır. Bu kapsamda yabancı sermaye yatırımlarını bölgeye çekmek için bölgenin tanıtımını ve alt yapı hizmetlerinin tamamlanması gerekir.

Adana'nın sahip olduğu donanımlardan bir tanesi özel sağlık kuruluşlarıdır. İlde dünya standartlarında hizmet veren saygın, güvenilir ve etkin teşhis, hastane ve tüp bebek merkezlerine sahiptir. Kent bu konudaki potansiyelini kullanmalıdır. Kalkınma ajansı ve Adana Valiliğinin önderliğinde geliştirilecek projelerle **sağlık turizmi** teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AGV (1999) "Sosyo-Ekonomik Rapor", Adana Güç Birliği Vakfı, Adana, 1999
- ATO, (2005) "Adana Ekonomisi 2005", Adana Ticaret Odası, Adana
- DPT, "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", Dpt yayınları, Ankara, 2003
- Güvel A, (2003) "Rakamlarla Adana'nın Türkiye Ekonomisindeki Yeri" Cumhuriyetin 80.yılında Adana, Adana Ticaret Odası, Adana
- Güneş, İ "Ceyhan Bir Rotterdam Olabilir mi?", http://www.sanalderslik.com/modules.php?name=Kose_Yazilari&file=yazi_oku&sid=33 Erişim: 13.11.2006
- Güneş, İ "Bakü Tiflis Ceyhan Raporu" Yayınlanmamış Rapor, Erişim: 17.10.2006
- http://www.cka.org.tr/CKA_On_Bolgesel_Gelisme.doc 06.12.2006
- <http://www.hurriyet.com.tr/sondakika/4752878.asp?sd=3> 26.07.2006
- <http://www.zaman.com.tr/?hn=295589&trh=20060621> 26.07.2006
- Keleş, R.(2000) "Kentleşme Politikası", İmge Yayınevi, 1. Baskı, Ankara,
- KOSGEP '(2005)'Saha Araştırma Çalışması Adana İli Değerlendirme Raporu'', Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara,
- Kumral, N. (1993) "Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları Ve Girişimciliğin Teşviki, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir
- Özdem, S ve Kutay P, "Yüzyılın Projesiyle Türkiye Gücüne Güç Katacak" <http://turksam.org.tr/yazilar.sap?yazi=972&kat=27> (9.12.2006)
- PİGM, (2000) "2000 Yılı Petrol Faaliyetleri", T.C. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Dergisi, Ankara, Sayı:45,
- Tekeoğlu, M., A. Güçray, Y.B.Önal, (2000) "2000'li Yıllara Girerken Adana İli Sosyo-Ekonomik Göstergeleri, Gelişme Potansiyeli ve Ticaret Kesiminin Mevcut Analizi", Adana Ticaret Odası, Adana,
- Ukuşlu, H (2006) "Gebze'de Kentleşme Süreci ve Sorunları", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, <http://www.sbe.gazi.edu.tr/edergi/doc/3.doc> Erişim 15.12.2006